

قرآن چه کسانی را شهید می‌نامد؟/ قرار گرفتن تحت ولایت الهی بزرگ‌ترین نعمت است

آیت‌الله محمد محمدی ری شهری در جلسه تفسیر خود با طرح این پرسش که از نظر قرآن نعمت یافتگان چه کسانی هستند؟ به تشریح مفهوم شهید از نگاه قرآن پرداخت.

آیت‌الله محمد محمدی ری شهری در جلسه تفسیر خود با طرح این پرسش که از نظر قرآن نعمت یافتگان چه کسانی هستند؟ به تشریح مفهوم شهید از نگاه قرآن پرداخت.

آیت‌الله محمد محمدی ری شهری، تولیت آستان مقدس حضرت عبدالعظیم(ع) پنجشنبه، 20 آذر بعد از نماز مغرب و عشا در جلسه تفسیر قرآن که با حضور نمازگزاران و زائران حرم برگزار شد، گفت: در جلسات گذشته بحث در تبیین و تفسیر جمله نورانی «صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ»، (حمد/7) بود و اینکه در همه نمازهایمان از خدا تقاضا می‌کنیم و می‌خواهیم که ما را در زندگی در راهی حرکت بدهد که نعمت یافتگان از آن راه رفته‌اند.

وی با طرح این پرسش که از نظر قرآن نعمت یافتگان چه کسانی هستند، در پاسخ آن اظهار کرد: در آیه «وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ التَّيِّبِينَ وَالشَّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا»، (نساء/69) چهار محور برای نعمت یافتگان در قرآن ذکر شده است؛ پیغمبران، صدیقین، شهدا و صالحان.

آیت‌الله ری شهری با بیان اینکه موضوع این جلسه، راه شهادت است، عنوان کرد: اولین سؤال این است که شهادت و شهید به چه معناست. در کشور ما به برکت انقلاب اسلامی در جنگ تحمیلی بازار شهادت رواج داشت و این سفره پهن بود. شهدا جمع کلمه شهید است و شهید نیز از ریشه شهود گرفته شده است؛ شهود هم به معنی حضور همراه با مشاهده است. اگر کسی در صحنه‌ای حاضر بود و چیزی را مشاهده می‌کرد آن را شهید می‌گویند گاهی با چشم سر است و گاهی با چشم دل و چشم عقل.

شاهد از نظر قرآن حق امتناع از شهادت ندارد

وی ضمن اشاره به اینکه در قرآن کریم سه نوع شهید مطرح شده است، گفت: دسته اول اول کسانی هستند که در صحنه حادثه ای حضور دارند و از نزدیک آن را مشاهده می‌کنند. در آیه 282 سوره بقره، یک جمله اش این است: «وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا»، بقره/282 وقتی از شهدا برای ادای شهادت دعوت کردند امتناع نکنند. اگر در یک صحنه ای حضور داشتید و از شما شهادت می‌خواهند، قرآن می‌فرماید اگر از شما سؤال کردند دروغ نگو، امتناع هم نکن. این یک نوع شهادت است.

این مفسر قرآن با اشاره به دسته دوم، گفت: قسم دوم کسانی هستند که با دیده بصیرت حقیقی را می‌بینند. ممکن است شما با چشم سر چیزی را نبینید ولی با چشم دل و چشم عقل خود بتوانید آن را ببینید؛ مثل حس کردن خدا. خداوند سبحان چیزی نیست که با چشم سر دیده شود. در آیه 18 سوره آل عمران «شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ» خدا شهادت می‌دهد که او یکتاست و خدایی جز او نیست، ملائکه هم شهادت می‌دهند و نوبت به انسان و اهل علم می‌رسد که آن‌ها هم شهادت می‌دهند. در هر نماز دو بار می‌گوییم «اشهد ان لا اله الا الله»، شهادت می‌دهیم که خدا یکی است، با چشم سر ندیدیم که خدا یکی است، اما دیده دل دیده است. به امیرالمؤمنین(ع) عرض کردند: هل رأيت ربك، آیا خدایت را دیده‌ای، فرمود: افا عبد ما لا اری؛ من خدایی را که نبینم عبادت نمی‌کنم بعد حضرت فرمود: و لا تدرکه العیون بمشاهدة العیان، و لكن تدرکه القلوب بحقائق الايمان؛ چشم سر نمی‌تواند ببیند اما چشم عقل می‌تواند ببیند. چشم دل آنهایی که یگانگی خدا را می‌بینند و می‌دانند که دستگاه عظیم آفرینش را خالق آفریده است.

درک حقایق اهل قرب؛ لازمه لذت بردن از نماز

وی با بیان اینکه دل و عقل، خدا را می‌بینند، اظهار کرد: در دعای عرفه آمده است: واسلک بی مسلک اهل الجذب؛ خدایا من را با آن حقایقی که مقربان می‌دانند آشنا کن. در مناجات خمس عشر منسوب به امام زین العابدین(ع) می‌خوانیم: وَ مَا أَغْذَبَ شِرْبَ قُرْبِكَ إِلَهِي؛ خدایا چقدر طعم محبت، نزدیکی و قرب تو لذت دارد. چقدر نماز لذت دارد. ما از نماز لذت نمی‌بریم ولی پیغمبر اکرم(ص) می‌فرماید: نور چشم من نماز است، همانطور که انسانی که گرسنه است غذا چقدر برایش لذیذ است، کسی که تشنه است آب چقدر برایش لذت دارد، من همانطور از نماز لذت می‌برم. بزرگان اینطور هستند آن‌ها حقایق اهل قرب را درک می‌کنند از نماز لذت می‌برند و از خدا می‌خواهند که آن‌ها را هم به این راه هدایت کند. خدایا کاری کن من از نماز لذت ببرم از «إِيَّاكَ تَعْبُدُ وَإِيَّاكَ تَسْتَعِينُ»، حمد/5 لذت ببرم.

آیت‌الله ری شهری با بیان خاطره‌ای از دوران طلبگی خود، گفت: این صحبت را من با واسطه‌ای شنیده‌ام، پیرمردی در مدرسه رضوی بود که می‌گفت یک دفعه حالی به من دست داد که یک هفته هر چیزی که از خدا می‌خواستم مستجاب می‌شد. یک روز در نماز این به ذهنم آمد که چطور می‌شود بعضی‌ها که در روایات داریم، دو سه ساعت و یا یک شب تا صبح در سرما در حالت رکوع و سجود قرار می‌گیرند، در ذکر اوپس قرنی این را گفته‌اند اخیراً هم در حالات مرحوم نخودکی آمده است که در پشت بام حرم امام رضا(ع) عبادت‌های اینچنینی داشت. می‌گفت دروغ است اینها افسانه است. همین شبهه که به ذهنم آمد خدا خواست همان موقع آن را حل کند، به رکوع رفتم گفتم «سبحان ربی العظیم و بحمده»، دیدم عجب شیرین است، چقدر لذت دارد دوباره گفتم دیدم لذتش بیشتر شد، سه باره گفتم دیدم شیرین تر شد. هر چه این ذکر را تکرار می‌کردم لذت من بیشتر می‌شد و خدا به من نشان داد که آن‌هایی که نماز طولانی دارند از این ذکر لذت می‌برند. ای کسی که ذکر و یادش

شیرین است، باید حجاب ها برداشته شود، انسان با حقایق اهل قرب آشنا شود تا آن لذت ها را درک کند. این هم یک نوع شاهد است که لذت ذکر را شهود می‌کند، وحدت خدا را شهود می‌کند. انسان کمی بالاتر برود ملائکه را نیز شهود می‌کند، بعضی‌ها هستند ملائکه را می‌دیدند مثل سید بن طاووس. بزرگانی هستند که فرشته را می‌بینند، این هم یک جور مشاهده است.

شهادت گفتار و رفتار در عمل

آیت الله ری شهری در رابطه با دسته سوم شهدا در قرآن گفت: نوع سوم شهید در قرآن به کسانی گفته می‌شود که با گفتار و رفتارشان یک حقیقتی را تصدیق می‌کنند که آیه کریمه 69 از سوره نساء که به تناسب بحث از آن پیش آمد اشاره به همین است، « وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا » کسی که اطاعت خدا و رسول کند، با اینهاست، رفقاییش در بهشت کسانی هستند که خدا به آنها نعمت داده است. در نماز از خدا می‌خواهیم اینها رفیق ما شوند و در قیامت با آنها محشور شویم.

وی افزود: همانطور که علامه طباطبایی فرموده است، کلمه شهید در قرآن به طور خاص در کشته شده در راه خدا استعمال نشده، شهید در این معنای شاهد استعمال شده یعنی کسانی که گواه هستند. به کسی که در راه خدا هم کشته شده قرآن شهید می‌گوید؛ لیکن نه اینکه چون کشته شده به او شهید می‌گویند. به این دلیل که گواه است به او شهید می‌گویند. شهدا با خونشان ایمانشان را امضا کردند

ای مفسر قرآن با بیان اینکه دو دسته از مردم از نظر قرآن شهید و الگوی شهادت هستند، گفت: دسته اول کسانی که در راه خدا شهید شده و جان داده اند در قرآن به آنها شهید گفته شده، کسانی که در راه خدا شهید شده اند چون با رفتار و عملشان تصدیق کرده اند که دین خدا حق است و با خونشان ایمانشان را امضا کردند. از آن جهت به کسی که در جبهه کشته شد شهید گفته می‌شود که با خونش امضا کرده که خدا یکی است و اسلام حق است، جمهوری اسلامی و ولایت فقیه حق است.

خاطره ای از شهید آیت الله دستغیب

آیت الله ری شهری به ذکر خاطره ای یکی از دوستان شهید آیت الله دستغیب از ایشان پرداخت و گفت: شهید دستغیب نماینده امام خمینی(ره) بود، دوست ایشان نقل می‌کند که من کمی از اوضاع ناراحت بودم، از برخوردهایی که با من شده و مسائلی که پیش آمده بود و خلاصه یک مقداری از اوضاع کشور ناراحت بودم. می‌گفت خدمت امام رسیدم و خواستم حرفم را بزنم اما رویم نشد ولی خیلی حالم گرفته بود. تصمیم گرفتم نزد آیت الله دستغیب بروم بلکه مقداری حالم بهتر شود. آن موقع اوج ترورهای منافقین بود که صغیر و کبیر را ترور می‌کردند، با اینکه نیاز به محافظ هم بود اما بدون محافظ به شیراز رفتم و نیمه شب رسیدم. صبح اول وقت بدون اینکه از آیت الله دستغیب وقت گرفته باشم به در خانه شان رفتم. وقتی وارد شدم مسئول دفترشان گفت شما فلانی هستید گفتم بله از کجا شناختید، گفت آقا بعد از نماز صبحش به من گفت امروز برای کسی اول صبح وقت نگذار فلانی می‌خواهد بیاید با من کار دارد. خب این برای من چیز عجیبی بود. رفتیم و وارد شدیم و یک مقدار دلمان باز شد که یک کسی هست از باطن قضایا هم خبر دارد. رفتم خدمت ایشان نشستم بدون اینکه حرف بزنم. قبل از اینکه مشکل خاص خودم را بگویم که از اوضاع ناراحت هستم، گفت آقای فلان به نظر شما عالی ترین نعمتی که در این دنیا خدا نصیب بعضی از انسان ها می‌کند که رنگ بهشتی هم دارد و بالاتر از آن نیست چیست؟ گفتم حضرت عالی بفرمایید فرمودند بالاترین نعمت برای انسان های عادی که خود مظهر ولایت الهی نیستند این است که خداوند متعال زندگی عادی دنیوی آن ها را با شکل دادن حکومت ولایتی در زمانشان تحت ولایت خودش قرار دهد این بالاترین نعمت الهی است که انسان تحت ولایت الهی باشد، در نظام اسلامی باشد که خواب، خوراک، تلاش و عبادتش تحت ولایت خدا باشد. این نعمت ولایت همیشه نیست در خیلی زمان های کوتاهی اتفاق افتاده است که ولایت الهی بر یک جامعه و کشوری حاکم باشد، این نعمت خداست و این بالاترین همه نعمت هاست که رنگ بهشت هم دارد.

وی ادامه داد: آیت الله دستغیب گفت امروز با ولایت امام خمینی(ره) و تشکیل حکومت، سایه ولایت الهی بر همه زندگی ما گسترده شده و خداوند این نعمت را به کل جامعه ما عنایت فرموده است، این بالاترین نعمت است. به اینجا که رسید یک مرتبه دیدم اشک می‌ریزند، بعد گفت: من مثل روشنی این روز و آفتاب، ولایت این امام بزرگوار را ولایت ائمه معصومین(ع) و ولایت معصومین(ع) را ولایت خدا می‌دانم، بعد ادامه داد که ما که نماینده امام هستیم در مرکز این نعمت قرار داریم و از هیچ چیزی نباید گله کنیم، ممکن است دیگران گله کنند اما من و شما نباید از چیزی گله کنیم، از ناراحتی روحی که داری استغفار کن. من هنوز هیچی به او نگفته بودم گفت: در برابر این نعمت اصلی و بزرگی که خداوند نصیب ما کرده این گرفتاری ها چیزی نیست شما نباید گله کنید فرمایششان تمام شد و ما مطلبمان را گرفتیم، آن موقع زمان جنگ بود، بعد از این ملاقات، یک عده از بسیجی ها آمدند که زخمی شده بودند و بعد از معالجه از بیمارستان ترخیص شده بودند و آمده بودند با آیت الله دستغیب ملاقات کنند. ایشان خطاب به آن بسیجی ها گفت: جای زخم های بدن شما هم نور قیامت است و هم شافع دیگران در روز جزا و شما هم شافع دیگران خواهید بود در روز جزا. باز ایشان در حالی که اشک می‌ریخت به بسیجی ها گفت: چون خدا نعمت این زخم ها را نصیبتان کرده به شکرانه این نعمت در شب جمعه این هفته برای من دعا کنید که اگر مرا توفیق رفتن به جبهه و آنگونه شهادت ها نداده است لاقلاً مرا با چند زخم در بدنم که در راه او به وجود آمده باشد بپذیرد. دو هفته بعد از این ماجرا، ایشان توسط منافقین شهید شد و پیکرشان چند تکه شد؛ دسته اول شهدایی که قرآن می‌گویند این ها هستند.

وی با بیان اینکه شهدا با خون خود حقانیت حکومت و ولایت فقیه را امضا کرده اند، گفت: شهید دستغیب هم در گفتار و هم در عمل صدق خود را نشان داد. گفت خدایا من را با چند تا زخم ببر. همه شهدایی که در جبهه جان دادند وصیتنامه های قابل

تأملی دارند، همانطور که امام فرمودند وصیتنامه ها را بخوانید چراکه بسیار آموزنده هستند. آیت‌الله ری شهری عنوان کرد: دسته دوم مؤمنان راستین هستند؛ «وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ التَّيِّبِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءَ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا» نساء/۶۹، هر کس مطیع خدا و پیامبر(ص) باشد و واقعاً راست بگوید «إِيَّاكَ تَعْبُدُ وَإِيَّاكَ تَسْتَعِينُ» حمد/۵ را، این هم جزو همین شهداست. «صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ» حمد/۷ که در نماز می‌گوییم یعنی خدایا من را در راهی ببر و الگوی من کسانی باشند که راست می‌گویند و نه تنها حرفشان راست است بلکه عملشان نیز حرفشان را تصدیق می‌کند. در عمل هم کج نمی‌روند نه اینکه چون به خلوت می‌روند آن کار دیگر می‌کنند.

این مفسر قرآن به دو روایت در این رابطه اشاره و اظهار کرد: در مجمع البیان جلد ۹ ص ۳۵۹ از امام صادق(ع) در رابطه با شکل دوم شهادت نقل شده که فرموده است: ان المؤمن شهيد؛ مؤمن شهید است ولو اینکه به معرکه جنگ نرفته باشد ولو توفیق جبهه هم پیدا نکرده باشد، نزد خدا شهید است، سپس این آیه را قرائت کرد، «وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ وَالشُّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَثَوْرُهُمْ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ» حدید/۱۹، هر کس به خدا و پیامبران ایمان آورد هم صدیق است و هم شهید، یعنی گواه است و شهادت می‌دهد. با عملش، کارش و کسبش شهادت می‌دهد. اگر کاسب است راستگوست، اگر اداری است مشکل برای مردم درست نمی‌کند، مشکل مردم را حل می‌کند زیرمیزی و رومیزی نمی‌گیرد گره گشاست. با عمل نشان می‌دهد که اسلام حق است، جمهوری اسلامی حق است، با عملش کاری نمی‌کند که جمهوری اسلامی تضعیف شود.

وی در پایان گفت: روایت دیگر از امام حسین(ع) است که خودش سرور و سید شهیدان است، می‌فرماید: والمیت من شیعتنا صدیق شهید؛ هر کس پیروی ما باشد، نه زبانی بلکه در عمل، هم صدیق است هم شهید است. یعنی آیه «أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ وَالشُّهَدَاءُ» (حدید/۱۹)، شاملش می‌شود. شهدا دایره شان به اندازه همه مؤمنین راستین است به اندازه همه کسانی است که راست می‌گویند و با عمل خودشان اسلام را تصدیق می‌کنند.